

Romontschas e Romontschs che han priu part dalla via dalla crusch.

Dapi onns fideivlas gidontras sursilvanas.

FOTOS B. BISLIN

Cun Romontschas e Romontschs a Lourdes 2016

In liug da grazias ch'attira milliuns e milliuns ad onn ord igl entir mund

DA GIUSEP CAPAUL

Lourdes resta in fenomen singular mundial. Per Alfons Tuor ei Lourdes in paradis terester. Ins senta cheu aunc adina atmosfericamein condanavon che tschiel e tiara, ch'il celestial ed il human, ein s'avischinai. La revelaziun ed il messadi da Nossadonna tier sias 18 cumpariziuns 1858 a s. Bernadetta ein stai all'entschatta e la raschun da pelegri- nar a Lourdes. E quei fan aunc adina biars milliuns ord igl entir mund onn per onn.

Da veser e constatar lur cardientscha eisi directamein tier las liungas proces- siuns, tier tschaffontas eucaristias d'enor- ma dimensiun, celebraziuns liturgicas edificontas per sauns, biars malsaus ed impedi en sutgas da rodas sco surtut en lur oraziun tgeua avon la grotta dalla ap- pariziun a Massabielle. Secapescha ch'igl onn sogn dalla misericordia ei setratgs uonn sut il motto «Misericordeivels sco il Bab» sco fil tgiettschen ton sco tras tut- tas occurrenz.

Uonn ein 1676 vegni dalla Svizra

Onn per onn – e quei varga 130 onns – dat ei era il pelegriadi interdiocesan per la Svizra tudestga e retoromontscha sut l'egida dils treis uestgs da Cuera, Basilea e S. Gagl. Uonn han 1676 pelegriadas e pelegriads priu part da quei pelegriadi ord Svizra dils 8 als 14 d'avrel. Denter quels fuvan 400 gidontras e gidonters (denteren era numerus fideivels Ro- montschs e Romontschas). In dils pli meriteivels – ed en acziun lunsch sur 30 onns – ei bein *Pieder Wenzin*, Mustér. El ha giu d'haver quitau da varga 230 pe- legriads malsaus ed impedi el grond e mo- dern hospezi (numnaus Accueil) e con-

duir els tier las celebraziuns. Deplorabla- mein va il diember da pelegriads ord Sviz- ra a Lourdes anavos. Ils onns 1990 veva ei tochen 4000 pelegriads. Il giavisch dils organisaturs fuss da contonscher sil- meins la cefra 2000.

Ord il Grischun eisi stau uonn ca. 140 participonts. Dalla Uniun da Lourdes Surselva, da quella regiun e da Surmir era ei entuorn 80. Dapi 35 onns fa era il bandierel dalla Uniun da pele- grins da Lourdes Surselva, *Giusep Monn*, Glion, part dil pelegriadi ed adimple- scha premuradamein sias numerus inca- ricas representativas. Era l'Uniun da Lourdes dil Grischun era presenta cun sia bandiera.

Lourdes en tiara romontscha

La nova che Nossadonna seigi cumpari- da 1858 a Lourdes e siu messadi a s. Ber- nadetta han giu contonschiu fetg spert era la tiara romontscha. Denter 1883 e 1888 ein numnadamein buca meins che treis ediziuns dil cudisch «Las compari- ziuns e miracles da Nossadonna da Lourdes» cumparidas. Autur fuvu sur Leonard Casanova, in vischin da Lum- brein e plevon a Mustér. Mellis e mellis exemplars seigien vegni squitschai dalla Stampa da Placi Condrau a Mustér en cuort interval. Igl autur scriva: «Ils catolics romontschs han beneventau quella ovra cun legherment.»

Ils emprems Romontschs ein pele- grinais a Lourdes gia baul. Buca meins che treis gadas en successiun (1897, 1898 e 1899) ei Alfons Tuor, da Rabiun, ius culs pelegriadi svizzers a Lourdes, ch'ei dat dapi 1884, cun la ferma spe- ronza da puspei vegnir sauns. Mo igl ei stau adumbatten ed el era capeivlamein

trumpaus. El «Calender Romontsch» da 1898 ha Alfons Tuor rapportau ex- tendidamein davart il pelegriadi a Lourdes.

L'Uniun da Lourdes Surselva dat in grond stausch

1971 ei l'Uniun da pelegriads da Lourdes dalla Surselva vegnida funda- da a Trun. Ella leva oravontut sustener finanziamein il pelegriadi a Lourdes per nos malsaus ed impedi. Enteifer mo diesch onns arriva quella uniun sin buca meins che 1600 commembers – ed era aschia ina dallas pli grondas uniuns en Surselva. Promover e peleg- rinar a Lourdes era siu emprement. Aschia ha l'Uniun da Lourdes Surselva possibilitau – sco per exempel igl onn 1981 – a 40 malsaus ed impedi da sa- ver ir a Lourdes. Vitier vegnevan aunc varga 300 pelegriadas e pelegriads mo ord la Surselva.

Mintgamai ina messa pils Romontschs

A Lourdes porscha l'Uniun da pelegriads dalla Surselva dall'entschatta ennu in program special – sper igl official dil pe- legriadi interdiocesan – per ils Ro- montschs. Inaga ei quei la messa pils Ro- montschs. Uonn ei quella vegnida cele- brada d'uestg *Vitus Huonder*, assistius dils spirituals sur *Peter Aregger*, preses dall'Uniun da pelegriads da Lourdes Sur- selva, plevon a Vella, sur *Dirk Jasinski*, plevon ad Andiat e da pader *Mattias Beer*, Uznach/Tavanasa. Priu part da quei survetsch divin cun oraziuns e canzuns han ca. 100 persunas e quater delega- ziuns d'uniuns da Lourdes cun bandiera: (Surselva, Grischun, Svizra e dils gidon- ters).

Uestg Vitus Huonder – capavel menader spiritual

Sco delegau dils treis uestgs dalla Svizra tudestga e romontscha ei msgr. Vitus Huonder staus uonn il menader spiritual dil pelegriadi. L'incarica va en turnus tier ils caus diocesan. Uestg Huonder ha salvau il survetsch divin d'avertura. Du- roht quel ha il Chor dils pelegriads sviz- zers, nua che era plirs Romontschs fan part, cantau la messa «Dona nobis pa- cem» en quater vuschs per chor mische- dau ed orgla da *Gion Balzer Casanova*, Laax. Cantadurs e cantaduras, e surtut la dirigenta, sora *Myriam Oeschger*, eran plein laud per quella ovra. Tgei honur per nies cumponist sursilvan!

La dumengia ha giu liug ella vasta Ba- silica sutterrana da s. papa Pius X – que- la ha plaz per varga 25 000 persunas – la messa pontificala. Era quella ei vegnida celebrada d'uestg Huonder, assistius da numerus spirituals. El ha perdegau per franzos, talian e tudestg. Ses priedis ein insumma stai tuts bials e cuorts. Denter las varga 10 000 persunas che han assistiu alla messa internaziunala eran – sper ils Svizzers – era Engles, Hollandes, Talians, Portughes e Franzos.

L'usitada messa avon la grotta da Lourdes – il center per propi dil liug da pelegriadi – ha uestg Huonder fatg avon ina fuola da pelegriads. – Mede- mamein ha igl uestg da Cuera salvau il survetsch divin da cumiau. El ei ius a Lourdes e turnaus culs pelegriads el tren, dond il maun a tuts ed insumma tgrairu stretg contact culs pelegriads. Uonn ei in sulet tren ius a Lourdes, perencunter ha ei dau sis sgols cun aviuns. Per uestg Huonder eisi segir stau in eveniment da gronda satisfac- ziun per la davosa gada ch'el ha accum-

pignau sco cau diocesan ils pelegriads svizzers a Lourdes.

Via dalla crusch, Angelus ed urau era per romontsch

Sper la messa romontscha ha era la via dal- la crusch en nies lungatg a Lourdes, sil cuolm dil Calvari sur la Basilica, tradiziun. Da quella han ca. 60 persunas priu part. A sur Peter Aregger, preses dall'Uniun sur- silvana da pelegriads, eisi reussiu fetg bein da far avon las marcantas figuras dallas 14 staziuns dalla via dalla crusch bialas medi- taziuns cun mintgamai integrar quitaus e problems da nos dis.

Dapi ina roscha d'onns reciteschan ils Romontschs e las Romontschas – sur l'egida da *Benjamin Schuoler*, Mustér – mintgadi allas 11.00 avon la statua dal- la Madonna encoronada silla piazza gronda avon la Basilica igl Aungel dil Segner (Angelus) cun aunc zacontas canzuns da Nossadonna – ton en sursil- van sco en surmiran. E lu dat ei caschun da s'entupar e sedicuerer denter Ro- montschs.

Tier l'impressiunonta e lunghezia processiun cun candeilas la sera allas 21.00 silla vasta piazza avon la Basilica imposanta a Lourdes vegn era la Canzun da Lourdes cantada e mintgin recitescha la salidada en siu lungatg. Emperneivla- mein surstaus eran ins d'udir ord igl ault- plidader la salidada era per romontsch (recitada da pader *Mattias Beer*).

Ils ca. 80 pelegriads e pelegriadas ro- montschs han giu grond plascher d'udir nies lungatg tier tontas occurrenz a Lourdes. Ins sesenta aschia aunc meglier da casa, sch'era circumdai d'ina gronda fuola internaziunala da cartents che ve- gnian tuts a Lourdes cun bia speranza e fi- donza e partan rinforzai e confortai.

